

Прохорова М.Е., Макаренко Д.Г.***

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

В даній статті представлений аналітичний огляд макроекономічних показників країн-членів ЄС, що мають найбільші складнощі в економічній сфері, проаналізовані причини появи тимчасової кризи як в Європейському Союзі в цілому, так і в конкретних країнах зокрема та розглянуто можливі шляхи стабілізації економічної ситуації в Європі.

The problems of the European Monetary System have become more obvious recently. In this article the analytical review of the most problematic states of EU is represented. Also it is analyzed the reasons of a temporary crisis in the European Union and considered possible ways to stabilize the economic situation in Europe.

Актуальність теми дослідження. Сучасний етап розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства характеризується глобалізацією світогосподарських зв'язків. Світове господарство являє собою сукупність національних економік, а також господарських (торгово-виробничих, фінансових, науково-технічних і інших) відносин між ними, що розвиваються відповідно з об'єктивними економічними законами і принципами. Так, одним з таких принципів є принцип інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків, тобто постійне розширення і поглиблення міжнародного поділу праці на загальносвітовому, міжрегіональному й внутрішньо рівнях, які ведуть до подальшого вдосконалення спеціалізації і зміцненню коопераційних зв'язків через національні кордони окремих держав, тим самим перетворюючи міжнародні економічні зв'язки в усе більш важливий і невід'ємний фактор стабільного економічного зростання будь-якої держави. У цьому контексті важко переоцінити роль інтеграційних процесів. До цього процесу залучаються багато тисяч банків, фірм, виробничих компаній, науково-технічних центрів, що входять в орбіту впливу ТНК, так і обслуговують інтереси дрібного і середнього бізнесу.

На сьогодні найбільш вдалим прикладом інтеграційних процесів у світі є Європейський Союз, який пройшов всі стадії інтеграції, включаючи митний і валютні союзи. Це і зумовило введення наприкінці 90-х нової валюти – євро. Однак, починаючи з 2008 року, коли світ охопила фінансова криза, - далеко не всі країни-члени валютного союзу витримали. Так, проблеми, з якими зіткнулися Греція, Іспанія, Португалія та Ірландія можуть мати катастрофічні наслідки як для євровалюти зокрема, так і для Європейського Союзу в цілому.

Постановка проблеми. Охоплені світовою фінансовою кризою, а також внутрішніми проблемами, як високий рівень безробіття, значний зовнішній борг, падіння рівня вироб-

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

** студент 4 курсу факультету міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

ництва, значний бюджетний дефіцит, країни-PIGS (Португалія, Ірландія, Греція та Іспанія) поставили під сумнів свою подальшу участь у валютному союзі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси європейської інтеграції в цілому та процеси європейської валютної інтеграції зокрема досліджувала значна кількість як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Певний доробок в наукове обґрунтування проблеми інтеграції країн Європейського співтовариства і зокрема включення їх в Європейський валютний союз внесли такі українські економісти-міжнародники, як А.С. Гальчинській, О.В. Плотнікова, С.Я. Боринець, В.М. Суторміна, О.С. Філіпенко, Л.Л. Кістерський, О.І. Шнирков, В.Д. Сікора, П.О. Порошенко, та інші.

Великий доробок в дослідження валютної інтеграції в Європейському співтоваристві зробили західноєвропейські та американські вчені-економісти. Серед них такі, як Д. Гей, В. Горден, П. Коффі, Г. Габерлер, Г. Магніфіко, Д. Міде, Р. Малден, Р. Маккіннон, П. Кенен, Д. Флемінг, К. Гудгарт, Е. Тауер, А. Лафер, Н. Кальдор та ін.

На жаль, роботи більшості авторів присвячені саме формуванню єдиного валютного союзу в Європі, а не проблематиці функціонування валютної системи під час фінансової кризи.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз функціонування європейської валютної системи, проблем, що з'явилися в останні роки у країнах групи PIGS (Португалія, Ірландія, Греція, Іспанія), прогноз щодо майбутнього функціонування євро та майбутніх перспектив цих країн у Європейському валютному союзі.

Ключові слова: Європейський Союз, валютна інтеграція, євро, безробіття, державний борг, фінансово-економічна криза.

Виклад основного матеріалу.

Європейський Союз по праву вважається одним з найпотужніших інтеграційних угруповань в світі. Одним з факторів, завдяки чому він досяг таких успіхів є єдина валютна система. Однак, на сьогодні цей союз не вважається стійким через неоднорідність розвитку економіки та фінансового сектору в кожній окремо взятій країні Союзу. Так, на кінець останнього кварталу 2009 року ряд деяких країн зіткнувся з проблемами, що поставили під сумнів існування єдиної валютної системи в Європі, чи то пак – участь вищезгаданих країн у ній.

Розширення ЄС, яке відбулося у 2007 р. — це якісно новий крок переходу ЄС від економічно-торговельного блоку до загальноєвропейського міждержавного політико-економічного утворення.

Однак після всіх святкувань з приводу розширення ЄС залишилися з передбаченим набором проблем: «союз» країн з абсолютно різними уявленнями про все (від зовнішньої політики до політики на ринках праці) і різними економічними інтересами.

Так, серед постійних проблем ЄС виділяють: повільне економічне зростання (мал.1), високий рівень безробіття і важкі фінансові ситуації в деяких країнах.

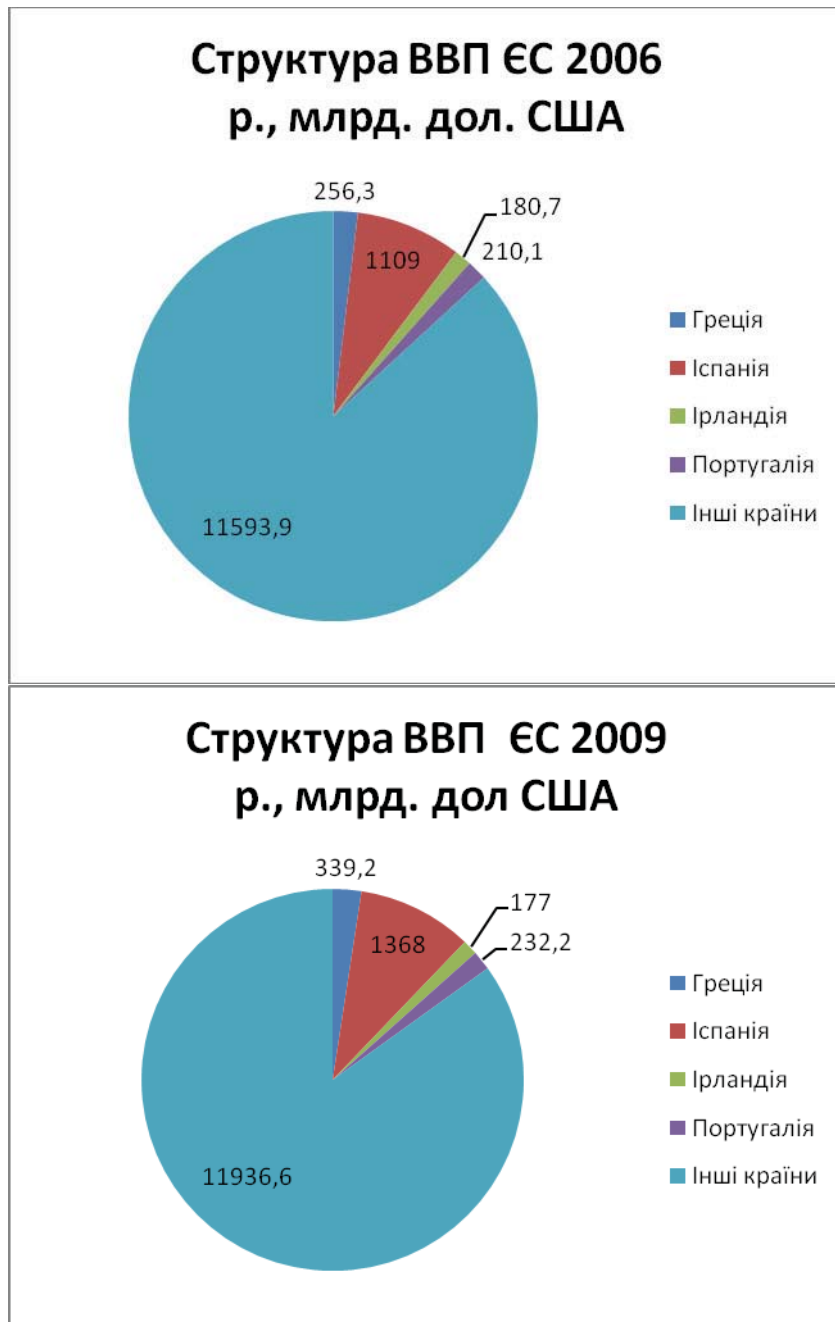
Ці проблеми реальні, але рішення їх лежить в нових перспективах збільшеного ЄС: інтенсифікація торгівлі товарами і послугами, інтеграція ринків і кращий розподіл капіталу.

Розширення зони євро обіцяє заохочувати подальшу фінансову інтеграцію. Посилена конкуренція і економія за рахунок зростання виробництва у великих, більш інтегрованих фінансових ринках повинні розширити поле кредитування, знизити посередницькі витрати і ефективніше асигнувати фонди.

З початку фінансової кризи 2008 р. ще більш очевидними стали організаційні слабкості і суперечності всередині європейського валютного союзу, так як зростаючі бюджетні дефіцити в Греції, Ірландії, Італії, Португалії та Іспанії підривають довіру ринків до євро. Оскільки економіка зазначених країн євросони в небезпеці, на європейських лідерів чиниться сильний тиск, що змушує їх приймати екстрені міри порятунку.

Але в такій теперішній ситуації немає нічого дивного. Ще до кризи 2008 р. економіка Португалії, яка не одне десятиліття залежала від низьких витрат на оплату праці, була ослаблена конкуренцією з новобранцями Європейського союзу.

Ірландія та Іспанія потерпають від наслідків структурних криз в банківській та будівельних сферах відповідно. Однак, вся увага на сьогодні прикута до Греції, як першого потенційного кандидата на дефолт.

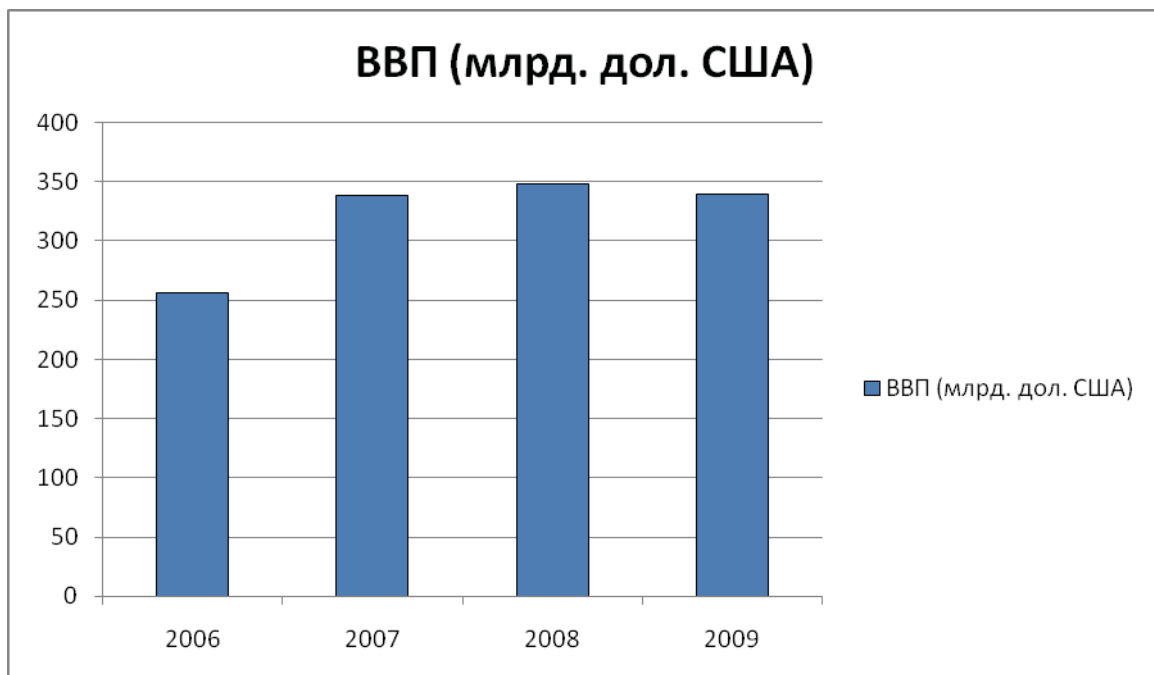
Мал. 1 Сукупний ВВП ЄС та його структура в 2006 та 2009 рр.

Щодо проблем та перспектив країн групи PIGS, то:*1 .Греція*

Греція на сьогоднішній день є найбільш проблемною країною Європейського валютного союзу. Все через те, що влада в країні зробила все для того, щоб криза стала реальністю.

Проаналізувавши економічну систему Греції, можна сказати, що ця країна має повноцінну ринкову економіку. За структурою ВВП сфера послуг в Греції займає 75%, сільське господарство 3,4%, промисловість 20,8%. [1].

Починаючи з 2003 року грецька економіка почала зростати стабільними темпами. Так, завдяки Олімпійським іграм у Афінах (2004 р.) та значними вливаннями в інфраструктуру країни ВВП збільшився на 4% у 2007 р. Однак, це зростання знизилося до 2,9% вже в 2008 р. В країні почали з'являтися тенденції до спадання, в результаті чого в 2009 р. ВВП скоротився на 2,5%. Серед загальних причин, що посприяли цьому падінню можна виділити світову фінансову кризу, що призвела до конкретних причин - жорстких умов кредитування, зростаючий бюджетний дефіцит, що був викликаний падінням доходів держави, і збільшенням державних витрат (мал. 2).

Мал.2. ВВП Греції

Разом з тим, тенденції до того, що країна буде мати проблеми в майбутньому були помітні ще до початку кризи. Недарма, Греція є одним з головних бенефіціарів допомоги з боку ЄС, на яку припадає 3,3% річного ВВП ЄС. [2]

Станом на 2009 р. державний борг склав 113% від ВВП, а дефіцит бюджету – 12,7% що більш ніж вчетверо перевищує дозволувану межу (в ЄС – 3%). [4]

Станом на I квартал 2010 р. бюджетний дефіцит країни вже складає 9,1%. Таких результатів вдалося досягти завдяки екстремим заходам уряду, який вже на початку березня представив план з порятунку національної економіки, який призваний скоротити дефіцит національного бюджету на 4,8 млрд. євро (приблизно 2% ВВП). [3]

В даний час грецький уряд перебуває під сильним тиском з боку Євросоюзу і міжнародних кредиторів, які вимагають реалізувати середньострокову програму жорсткої еко-

номії, яка включає різке скорочення державних витрат, скорочення розмірів державного сектора, а також реформування праці та пенсійної систем. Уряд значною мірою скоротив свої видатки, при цьому збільшивши податки в країні. Окрім вищезазначених факторів, рівень безробіття в країні в порівнянні з 2008 р. збільшився з 7.65% до 8.9% у 2009 р.

Але, незважаючи на всі труднощі, Греція має намір понизити бюджетний дефіцит до рівня нижче 3% ВВП, що відповідатиме так званим маастрихтським критеріям. Програма уряду, яку останній поставив на розгляд Єврокомісії розрахована до 2013 р.

Цей план передбачає поетапне зменшення бюджетного дефіциту - до 8,7% ВВП в поточному році, до 5,6% - в 2011г., до 2,8% - в 2012г. і, нарешті, до 2% - в 2013г.

Грецькі профспілки не могли дозволити собі спостерігати за цими подіями і провели декілька страйків по всій країні проти заходів жорсткої економії.

Якщо зробити висновок, то можна з впевненістю сказати, не тільки те, що Греція є «найслабкішою ланкою» Європейської валютної системи, але й те, що подібної кризи в країні не було ще з часів приєднання до зони євро у 2001 р.

Щодо можливого виходу з такого складного становища як в Греції зокрема, так і в ЄВС в цілому, то існує декілька заходів, що потрібно здійснити. Головний з них – це створення так званого Європейського Грошового Фонду (EMF), який був би основною європейською установою, яка б здійснювала б фінансування країн з надмірними дефіцитами бюджету та борговими рівнями. [8]

2. Ірландія

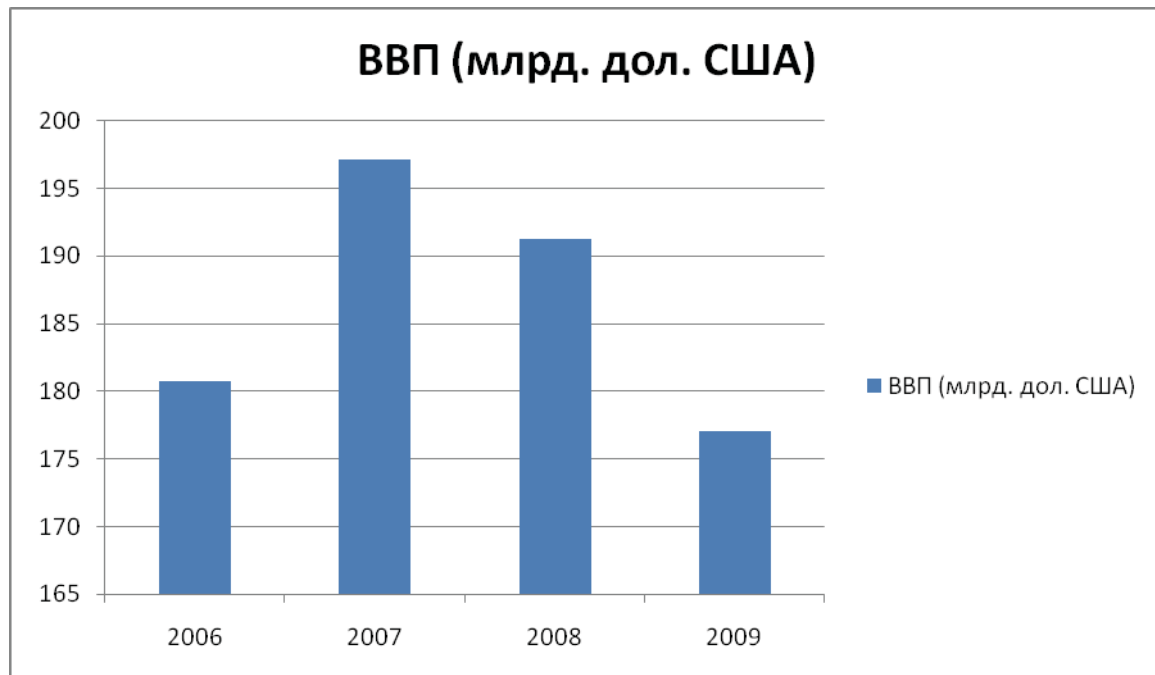
Дещо схожі проблеми, але не настільки катастрофічні спостерігаються і в Ірландії. Після того, як на початку 2009 р. авторитетне агентство Moody's понизило рейтинг державних боргових зобов'язань і висказало припущення щодо входження Ірландії в глибоку рецесію, держава почала приймати заходів щодо порятунку найбільших банків країни. Так, вже тоді було виділено близько 7 млрд. євро таким банкам як Bank of Ireland та Allied Irish Banks, які страждали від збільшення простроченої заборгованості по кредитах. Держава намагалася не залишити банківський сектор країни, що валився на очач. В цілому заборгованість ірландських банків нараховує суму, що в 11 разів перевищує розміри економіки країни. [5]

Ірландія виявилася першою серед країн Європи та єврозони, яка постала перед реальною загрозою дефолту. Таким чином, борги банків стали проблемою не тільки національних урядів, які вимушені рятувати їх від банкрутства але й несуть системний ризик* банківському сектору Євросоюзу. Цей системний ризик полягає у тому, що в разі неплатоспроможності інститутів, що складають Європейську систему центральних банків (зокрема нацбанків Ірландії, Греції та Іспанії), відбудеться фінансовий колапс, який одразу ж дестабілізує ситуацію у всіх країнах-членах Європейської Валютної Системи.

Звичайно, такий розвиток подій, поряд з іншими причинами, буде мати катастрофічні наслідки для курсу євро.

Ще з 2007 р., після значного стрибка, в економіці Ірландії намітився спад. Так, це помітно, дослідивши показники приросту ВВП. В порівнянні з 2008 р. (-3%) у 2009 р. приріст впав вже до -7,5%. Таким же невтішним рік виявився і для рівня безробіття, який підвищився майже вдвічі (2008 р. – 6,9%; 2009р. – 12%). Стосовно державного боргу, то станом на 2009 р. він вже складав 63,7% ВВП, що на 19,5 % більше ніж в попередньому. (Мал. 3) [6]

* Це ризик того, що неспроможність одного з учасників платіжної системи виконати свої зобов'язання або порушення функціонування самої системи призведе до нездатності інших учасників виконати свої зобов'язання належним чином.

Мал 3. ВВП Ірландії

У 2009 році в рамках зусиль по стабілізації банківського сектора, ірландський уряд оголосив про створення Національного агентства з управління активами (ДНСР), який буде набувати майно і кредити на цілі розвитку з балансовою вартістю понад \$ 100 мільярдів в ірландських банках. Зіткнувшись з необхідністю приведення бюджетного дефіциту вниз під 3%-го обмеження ЄВС до 2014 року, ірландський уряд прийняв у певні обмеження у бюджет на 2009 р. На додаток, у бюджет було включено зниження заробітної плати для всіх державних службовців.

Старший викладач манчестерської бізнес школи Університету Манчестера Ісмаїл Ертюрк вважає, що країнами, які постали перед загрозою дефолту потрібно нарощувати витрати заради стимулювання економіки.

Проте в Ірландії, дефіцит бюджету не дає можливості нарощувати витрати заради стимулювання економіки, адже він складає 11% від ВВП. Тобто, в даному випадку навпаки потрібно обмежити всі витрати з бюджету. Ертюрк вважає, що фіскальні проблеми країн-членів євросони не загрожують її функціонуванню. Натомість виникають проблеми структурного характеру, усунути які є набагато складнішим завданням, аніж врятувати Ірландію або Грецію. Одна з таких структурних проблем – це слабкість Європейського Центрального Банку. Сильній валюті потрібен сильний банк. Але країни-члени євросони не бажають передавати повноваження своїх центральних банків на наднаціональний рівень. В довгостроковій перспективі євросона повинна зміцнити роль ЄЦБ. [7]

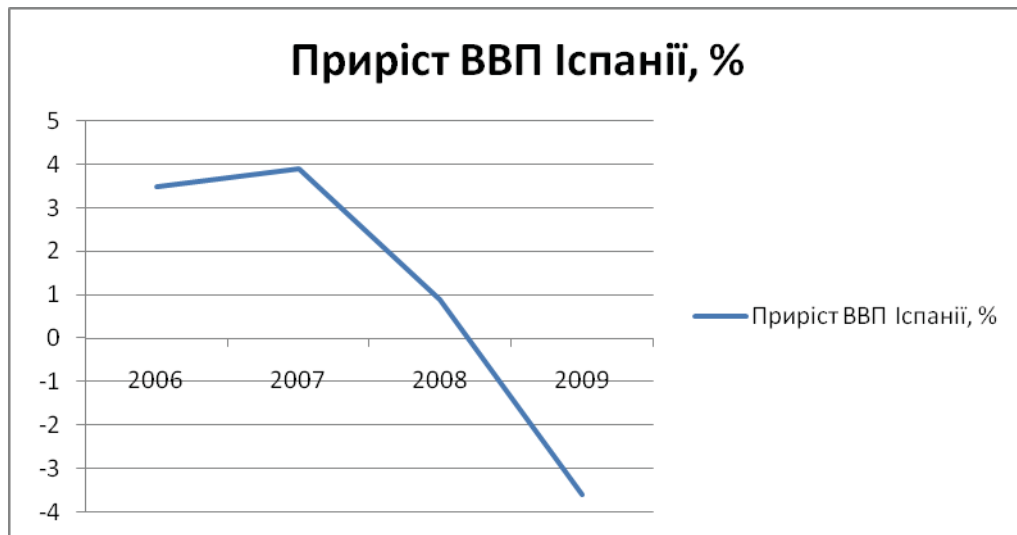
Країнам євросони, в тому числі Ірландії, варто було б дозволити транскордонні злиття банків, що дозволило б отримати по справжньому потужні суб'єкти. Адже не є секретом той факт, що єдина валюта не може функціонувати ефективно при наявності роздробленої банківської системи.

3. Іспанія

Іспанія – це країна з яскраво вираженими регіонами, які далеко не рівномірні у своєму економічному розвитку. Так, на долю трьох найбільш потужних в економічному плані регіонів (Мадрид, Каталонія, країна Басків) припадає більше 40% ВВП. Та незважаючи на

таку нерівномірність розвитку, країна проводила помірковану та цілеспрямовану політику в ЄС. Але в контексті Європейського Союзу Іспанія поступово перетворилася з дотаційної території Європи на країну-донора ЄС. Це помітно при порівнянні двох останніх програм структурного реформування ЄС для Іспанії. Якщо в період 2000-2006 рр. нетто-баланс (різниця між внесками і надходженнями) країни склав 48,7 млрд. євро, то вже в 2007-2013 рр. за прогнозами він має скласти лише 5 млрд. євро. [9]

На кінець 2009 – поч. 2010 р. країна опинилася серед так званої «групи ризику» в Європі без очевидних на те причин. З першого погляду на останні макроекономічні показники Іспанії – країна, хоча і переживає певний спад, але стійко переносить всі труднощі світової фінансової кризи. Так, дещо знизився приріст ВВП, який склав -3,6% у 2009 р. станом на 2008 р. цей показник складав 0,9 %. Стосовно дефіциту бюджету, то в 2009 р. він складав «лише» 6,8% ВВП, - так, вдвічі більше за дозволений в ЄС, але і набагато менший ніж в Греції та Ірландії. (Мал. 4) [10]

Мал 4. Приріст ВВП Іспанії

Однак, головна проблема Іспанії полягає в односторонності її економіки. Так, в будівельному секторі Іспанії у 2007 р. було зайнято майже 19% від усієї кількості зайнятих в цьому секторі у всіх країнах ЄС. Логічним є і той факт, що після краху цього сектору, що стало результатом кризи, - Іспанія отримала найвищий в Європі рівень безробіття, який на початок 2010 р. складав вже 19,5%. (Мал. 5)[11]

Таким чином, Іспанія створила ще один прецедент до можливих розмов про кризу єврозони. Крім цього країні буде вкрай важко відновити конкурентоспроможність на ринку праці за рахунок зниження витрат на робочу силу після закінчення кризи. [12]

За прогнозами Міжнародного Валютного Фонду Іспанія буде перебувати в стані рецесії до 2011 р., коли в таких країнах як Франція, Німеччина та Великобританія вже почнеться економічне піднесення.

Аналітики кажуть, що дефіцит в Іспанії, в поєднанні з проблемами заборгованості і в інших країнах Середземномор'я, являє собою серйозну загрозу для стабільності ЄС. Уряд країни намагається всіма силами боротися з цією тенденцією і вже прийняв ряд заходів суворої економії, які зокрема включили збільшення пенсійного віку з 65 до 67 років. Експерти вважають, що за таких умов Іспанія досягне омріяного 3% дефіциту до 2013 р. [13]

За оцінками The Wall Street Journal для покращення ситуації та повернення довіри до іспанської фінансової системи країні потрібно буде залучити ін'єкцій на суму близько 270

млрд. дол. Більшість економістів вирізняють декілька варіантів розвитку ситуації для Іспанії: перший – уряд нічого не робить і країна поступово вибирається з кризи впродовж тривалого періоду; другий передбачає більш активну участь держави, непопулярні реформи та скорочення видатків. Останній варіант, до речі, був підтриманий головою Центрального банку Іспанії.

Щодо третього, то він є найбільш радикальним. Це повна відмова від використання євро і розділення єврозони на частини. Це дозволило б підвищити конкурентоспроможність іспанської економіки і забезпечити їй стабільне подальше зростання. Але, звичайно, жодний уряд добровільно не зробить такий крок, який призведе до справжнього фінансового хаосу.

Зі слів відомого економіста Пола Кругмана (Paul Krugman) впливає те, що ситуація, яка склалася в Іспанії сьогодні – це ніщо інше як результат десятилітнього буму, що почався разом з приєднанням країни до євро. Результатом цього буму став швидкий ріст економіки у поєднанні з високими темпами інфляції. За період з 2000 по 2008 рр. ціни в країні виросли у середньому на 35% (для прикладу, в Німеччині – всього на 10%). Рівень заробітної плати також різко збільшувався, що призвело до втрати економікою країни її конкурентоспроможності. (Мал. 5)

Мал. 5. Рівень безробіття в Іспанії

Згідно даним McKinsey Global Institute державний борг Іспанії за вищезгаданий період збільшувався в середньому на 14,5 % на рік. [14]

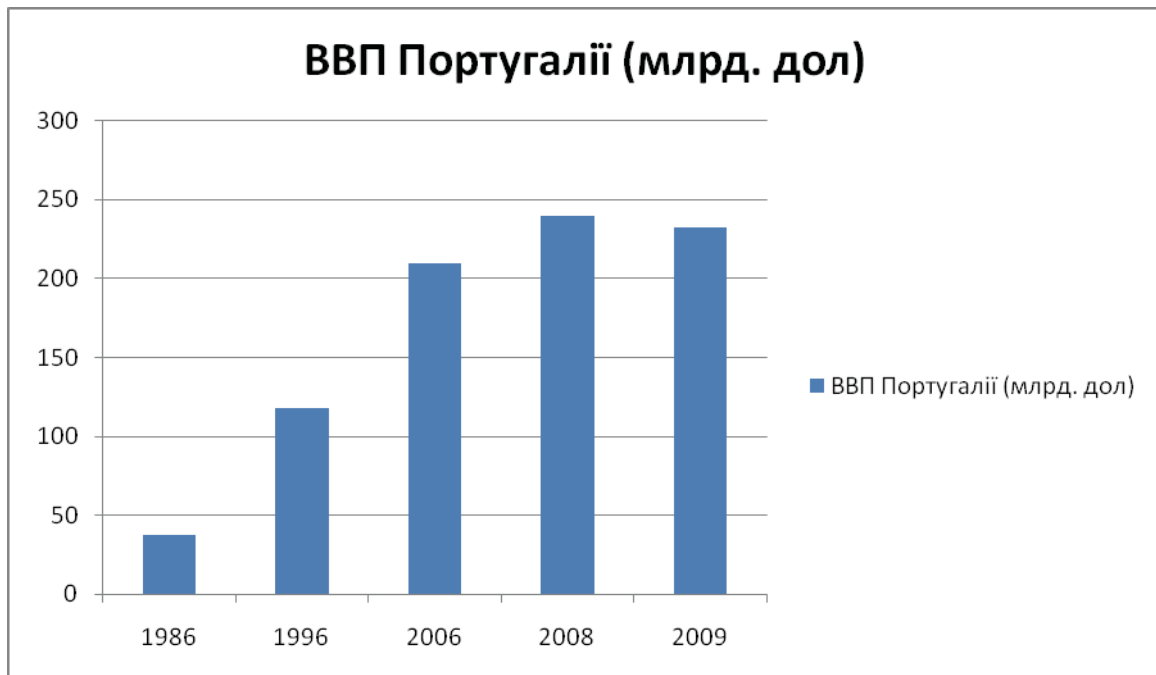
А на думку іншого аналітика Петра Яковлева фінансова ситуація в Іспанії викликана незбалансованим державним бюджетом а також світовою кризою, яка мала особливо великий вплив в країні. В іспанській промисловості відбувся перекик, а в національному бюджеті – видатки перевищили доходи. Це було пов’язано насамперед зі зменшенням експорту, банківськими та фінансовими проблемами. Але на думку експерта уряд почав діяти вчасно, а тому жодної загрози для єврозони з боку Іспанії не існує. [15]

Відомий економіст Нуріель Рубіні, говорячи про перепиті економічних проблем країн – PIGS, зазначив, що якщо Греція залишить єврозону – це буде проблемою, але якщо це зробить Іспанія, то це буде справжньою катастрофою. А тому велику увагу потрібно приділити саме цим країнам і не дозволити розпаду зони євро. [16]

Таким чином, як вже було сказано вище уряд країни зобов'язався скоротити дефіцит бюджету до 3% впродовж трьох років а це значить зменшення державних витрат на 50 млрд. євро. В основному будуть урізані соціальні статті бюджету, що не може не сказатись негативно на ситуації в країні, що і так потерпає від безробіття. [17]

4. Португалія

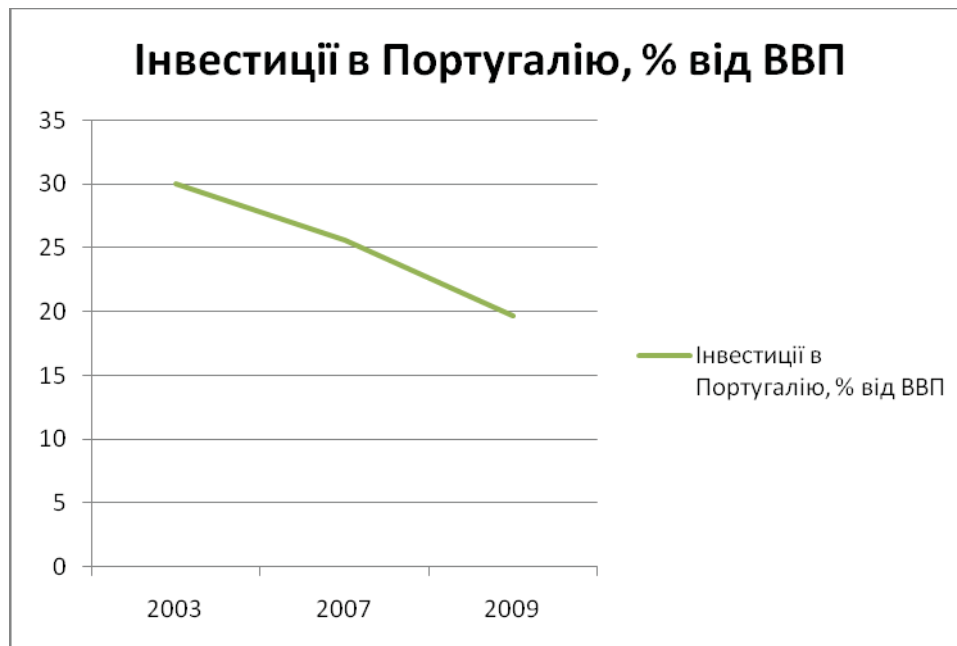
Четвертою, і поки що останньою країною «групи ризику» в Європі є Португалія. Країна, незважаючи на значні фінансові впливання з боку Євросоюзу, залишається однією з найбідніших в західній Європі. Португальська економіка перебувала в тяжкому стані ще задовго до фінансової кризи. Середній рівень росту ВВП за останні роки не перевищував 1%, а зокрема у 2009 р. – взагалі дорівнював -3,3%.

Мал. 6. ВВП Португалії

Існує декілька об'єктивних причин, що мали вирішальний вплив на ту ситуацію в країні, яку ми можемо спостерігати сьогодні. По-перше, - це те, що головними напрямками економіки Португалії залишалися обробна (текстильна, швейна) та суднобудівна промисловість, яка характеризується низькою продуктивністю праці та застарілими технологіями. По-друге, країна є досить залежною як в енергетичному, так і у фінансовому плані. Третя, і головна, на наш погляд, причина – це те, що економіка Португалії не є конкурентоспроможною на ринку саме через високий рівень витрат на оплату праці. Якщо порівняти затрати на виробництво однойменних товарів в країні на теперішньому етапі та 10 років тому, то виявиться, що вони виросли на 16%. При тому, що середній показник для країн ЄС складає 11%. Саме тому португальські товари і програють свою конкуренцію, а країна недоотримує прибуток.

Важливим фактором є і те, що значну роль в країні відігравали інвестиції, обсяги яких, починаючи з 1986 р. постійно збільшувалися. Пік інвестицій в країну припав на 2003 р., що було пов'язано з проведенням в Португалії чемпіонату з футболу «ЄВРО-2004». Однак, через фінансову кризу їх потік було зупинено, що призвело до використання країною кредитів. (Мал. 7)

Мал. 7. Інвестиції в Португалію

В минулому році дефіцит в країні склав 9,3% від ВВП. За прогнозами експертів в поточному році він має знизитись до 8,3 %, та до оміряних 3% в 2013 р.

Не залишився незмінним і державний борг. Так, за приблизними оцінками Міністерства Фінансів Португалії у 2010 р. він має скласти 85,4% від ВВП (76,6% у 2009 р.). [18]

Звичайно, у порівнянні з Грецією, Португалія має більш-менш пристойні результати, але не слід забувати, що без підтримки з боку держав-лідерів ЄС країна може не впоратись самотужки з такими проблемами.

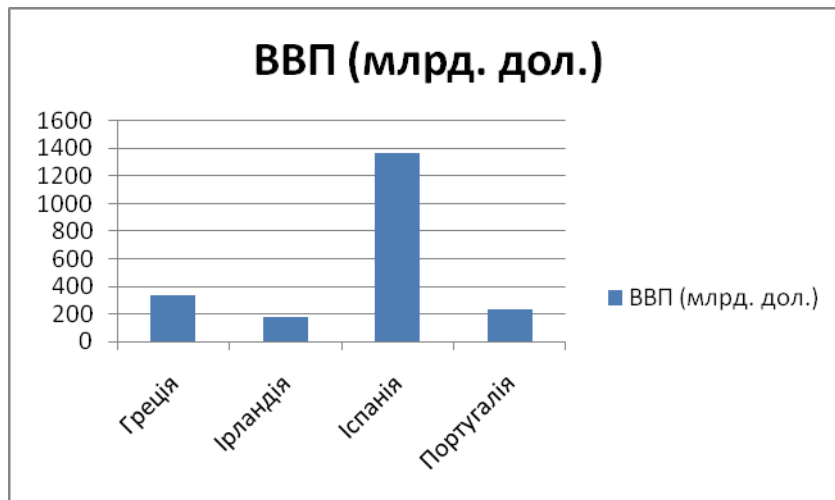
Як і в усіх країнах групи PIGS, уряд Португалії вже почав розробляти стабілізаційну програму. Методи, що не є дивним, в цих країнах є майже однаковими. Це, насамперед, замороження соціальних видатків з бюджету, заробітної плати державним службовцям та збільшення деяких податків. Крім того, ще одним джерелом надходжень в Португалії можуть стати доходи від приватизації.

В минулому році аналітиками компанії Standard & Poor's з позитивного на негативний було змінено декілька показників щодо Португалії. Зокрема, кредитний, довгостроковий суверенний та борговий рейтинги. [19]

Та попри всі проблеми, уряд країни настроєний вкрай позитивно, заявляючи, що різке зростання дефіциту бюджету Португалії пов'язане зі скороченням податкових надходжень, яке не здається тією складністю, яку не можна вирішити. Хотілося б також зазначити, що Лісабон вже стикався з подібними труднощами у 2005 р., коли дефіцит бюджету перевищував 6 %, але успішно здолав їх, досягнувши у 2007 р. 3%-го бар'єру.

Дослідивши економічну ситуацію у всіх проблемних країнах еврозони, можна сказати, що не зважаючи на неоднорідність розвитку, фінансово-економічна криза мала свої наслідки майже в усіх сферах економіки, що разом зі спадом виробництва, збільшенням державного боргу та дефіцитів бюджету породило припущення щодо краху валютної системи в Європі. Однак, у вигляді непопулярних реформ та перетворень всередині держав уряди країн все-таки мають конкретний план дій на середньостроковий період і сподіваються досягти поставлених цілей вже до 2013 р. Але такі непопулярні методи боротьби з кризою викликають неадекватну реакцію соціуму, на чолі з профспілками, що автома-

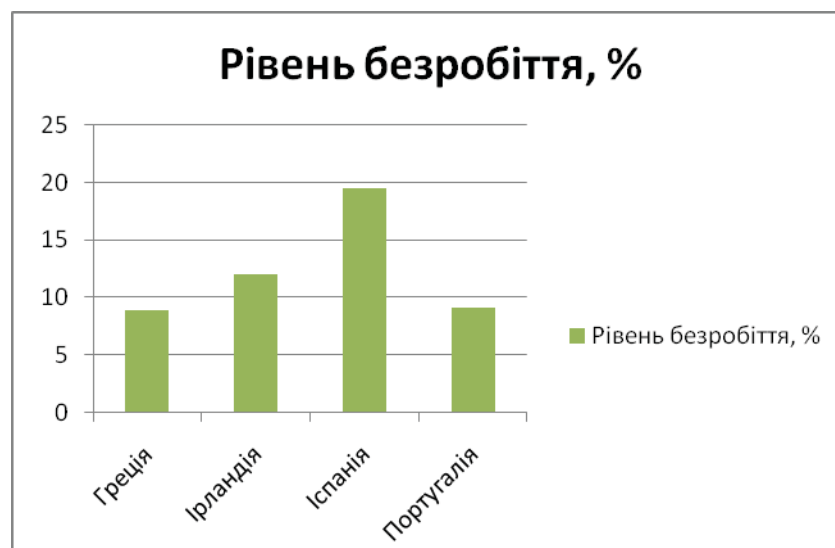
тично перетворює західну Європу на бомбу уповільненої дії. А от відповідь на питання чи виявиться вона іграшковою нам зможе дати лише час.

ВВП країн PIGS за 2009 р.

Дефіцит бюджету країн PIGS за 2009 р.

Рівень безробіття країн PIGS за 2009 р.

Список використаних джерел:

1. Greece.MoreFacts&Figures [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.infoplease.com/ipa/A0107588.html?pageno=5>
2. Economy-overview [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html>
3. Меры Греции по сокращению дефицита бюджета не убедили рынки [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://top.rbc.ru/economics/11/03/2010/378845.shtml>
4. Еврозоне грозит раскол [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.moneytimes.ru/articles/2009-12-14/news/8852>
5. Ирландия - первый банкрот Евросоюза? [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.finam.ru/analysis/forecasts00D57/default.asp>
6. Economy – overview [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ei.html>
7. Есть ли будущее у евро [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.finansmag.ru/articles/60232>
8. Crisis in the eurozone and how to deal with it [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.ceps.be/book/crisis-eurozone-and-how-deal-it>
9. Региональная политика стран ЕС [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.imemo.ru/ru/publ/2009/09024.pdf>
10. Economy – overview [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sp.html>
11. Когда наступит конец евро [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.finansmag.ru/news/59655>
12. Old Spanish practices [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www.economist.com/displayStory.cfm?story_id=15211954
13. Spain's Troubled Economy: Why Europe Is Worried [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1962142,00.html?xid=rss-topstories>
14. Испания: новое поле битвы за еврозону [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://bfm.ru/articles/2010/02/25/ispanija-stanet-sledujushhej-zhertvoj-evrozony.html>
15. Распад «еврозоны». Кто виноват? [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://rus.ruvr.ru/2010/01/28/3960356.html>
16. Эксперт: еврозона на грани развала [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://news.akado.ru/index.php?id=5830>
17. Испания, «затягивает пояс». По требованию ЕС резко сокращаются затраты [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.newsspain.ru/novost3850.html>
18. Проблемы Португалии приводят к ослаблению евро [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: http://www1.spekulant.ru/magazine/2010/02_2010/Problemy_Portugalii_privodyat_k_oslableniyu_evro.html
19. Греция и Португалия: «медленная смерть» экономик евро [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.interfax.ru/business/txt.asp?id=118535>
20. Economy – overview [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/po.html>